

HALK EDEBİYATI (SÖZLÜ EDEBİYAT) KONULARININ

EDEBİYAT DERSİ KİTAPLARINDA ELE ALINIŞINA

DÖNÜK BAZI TESPİT VE ÖNERİLER

Mustafa AÇA*

Özet

Gelişmiş toplumların ulusal eğitim programlarına bakıldığında ulusal dile ve edebiyata verilen yerin oldukça hacimli olduğu görülmektedir. Eğitim-öğretim programlarının hazırlanmasında model olarak kabul edilen Avrupa eğitim programları, dil ve edebiyatlarını dünü ve bugünü ile bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadırlar. Avrupa eğitim programlarına uyum sağlama ve eğitim öğretim faaliyetlerine standart kazandırma yolunda ciddi gayretlerin sergilendiği günümüzde, güncel, bilimsel ve tamamlayıcı bilgilere dayalı bir eğitim-öğretim programının hazırlanması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, edebiyat öğretiminin önemli bir tarafını oluşturan sözlü edebiyat konularının geçmişte nasıl ele alındığı, günümüzde geliştirilen yeni yaklaşımlar ve çalışmalar ışığında nasıl güncel ve bilimsel bir şekilde ele alınması gerektiği konularından söz edilecektir.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat, sözlü edebiyat, millî eğitim, kültür, gelenek

Giriş

Orta öğretim kurumlarındaki zorunlu derslerden birisi olan Türk Dili ve Edebiyatı dersinin temel amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından şu şekilde belirtilmiştir: Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki hükümler doğrultusunda, millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştiri yapabilen vatandaşlar yetiştirmek.¹

Orta öğretim programı değiştirilmeden önce Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında "Edebiyat", "Dil Bilgisi" ve "Kompozisyon"; değiştirildikten sonra ise "Türk Edebiyatı" ve "Dil ve Anlatım" başlıkları altında işlenen derslerin genel amaçlarından bazıları, edebiyatın kültürel ve tarihî olandan hareketle dille gerçekleşen bir güzel sanat etkinliği olduğunu kavratmak; edebî eser ve metinlerin, ortaya çıktıkları dönemi, güzel sanatlara özgü duyarlılıkla yapı, tema, dil ve

anlatım bakımlarından temsil ettiklerini sezdirmek; edebî metinleri yapı, tema, dil, anlatım ve anlam bakımından yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilişkilendirmek, toplumsal hayatın ve her türlü bireysel değerın edebî metinlerde nasıl yansıdığını belirlemek şeklindedir.2

Kısaltılarak verilmeye çalışılan bu amaçlar dikkate alındığında, edebiyat gibi araştırma veya yaklaşım tarzları ve bu yaklaşım tarzlarından hareketle ulaşılan sonuçları zaman içerisinde değişiklikler gösteren bir alanın, konularının da sık aralıklarla gözden geçirilmesi, güncellenmesi, yeni görüş ve sonuçların ders kitaplarında belirtilmesi gereklidir. Aksi halde edebiyat dersinin temel amacından uzaklaşılacağı gibi, amaçlanan hedeflere ve davranış biçimlerine de ulaşamaması gibi bir durumla karşılaşılacaktır.

Sözlü edebiyatın özellikleri ve türleriyle ilgili konular, yeniden yapılandırılan orta öğretim programı içerisinde dört yıla dağıtılmış, temel bilgilere 9. sınıfta; verilen temel bilgilere dönük ayrıntılara ve örneklere ise daha ziyade 10., 11. ve 12. sınıflarda temas edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Türk Edebiyatı Tarihi ve Edebî Metinler derslerinin içeriklerinde de sözlü edebiyat konularına yer verilmektedir.

Çalışmada, edebiyat kitaplarında halk edebiyatı (sözlü edebiyat) ürünlerinin öğretimi konusunda tespitlerde bulunulacak, bu tespitlere bağlı öneriler sunulmaya çalışılacaktır. Sahası oldukça geniş olan sözlü edebiyat konularından ancak bazılarının geçmişte edebiyat kitaplarında ne şekilde yer aldığı ve bundan sonra nasıl ele alınması gerektiği yolunda tespit ve görüşler belirtilecektir. Zira, konu sınırlaması yapılmadığı takdirde, oldukça hacimli bir çalışmanın ortaya çıkacağı konunun uzmanlarının malûmudur. Çalışma sırasında yapılan alıntılar, Millî Eğitim Bakanlığı'nca geçmişte beş yıl süreyle okutulması onaylanan ve kısmen de olsa geçerlilik süreleri uzatılan muhtelif ders kitaplarından alınmıştır.

1. Halk Edebiyatının Türk Edebiyatı İçindeki Yeri

Halk edebiyatının Türk edebiyatı içindeki yeri, geçmişte uzun süre okutulan ve bir kısmı günümüzde de okutulmaya devam eden edebiyat kitaplarının büyük bir kısmında genellikle Türk edebiyatının devirlerine dönük bilgilerin verildiği bölümlerde veya tablolarda ele alınmıştır. İslamiyet öncesi Türk edebiyatının sözlü ve yazılı olmak üzere iki ifade tarzında geliştiği belirtildikten sonra, İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatının “Halk Edebiyatı” ve “Divan Edebiyatı” adı verilen iki gelenekle devam ettiği belirtilmiştir.3 İslamiyet öncesi sözlü edebiyat ürünleri içerisinde yer alan ve İslamiyet sonrası Türk edebiyatında da çeşitli değişikliklerle varlığını sürdüren sav, sagu, koşuk, destan gibi türlerin kitaplarda verilen şekliyle, İslamî dönemde olduğu belirtilen halk edebiyatı geleneği ile olan bağı üzerinde durulmamıştır4. Bu durum, halk edebiyatı türlerinin yüzlerce yıllık gelişiminin göz ardı edilmesine ve halk edebiyatının tıpkı divan edebiyatı gibi sonradan oluşan bir edebî gelenek olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Oysa Türk sözlü edebiyatının en eski örneklerinin aynı zamanda Türk edebiyatının genel anlamda en eski örnekleri olduğu unutulmamalıdır. Türk edebiyatı tarihinin dönemleri arasında sağlanamayan bu bağ, sözlü edebiyatın bütüncül olarak düşünülmesini olumsuz etkilemesinin yanı sıra, Türk toplumunun tarih içinde bulunduğu sosyal ve kültürel tabakaların anlaşılmasına gibi bir sonuca da sebep olmaktadır. Konuya vâkıf olan ve bu

eksikliğin giderilmesi gerçeğini önemseyen öğretmenlerin çabaları ile eksik olan taraflar bir ölçüde tamamlanabilmektedir.

Bu durumla ilişkili bir diğer sorun da, halk edebiyatının (sözlü edebiyat) devamlılığı ilkesinin orta öğretim öğrencilerine yeterince ve doğru bir biçimde aktarılıp aktarılmadığıdır.

2. Halk Edebiyatı Ürünlerinin Ortak Özellikleri ve Bu Ürünlerin Devamlılığı Meselesi

Bu başlığı açıklayıcı biçimde şu soru sorulabilir: “Ders kitaplarında, halk edebiyatı ürünlerinin ortak ve belirleyici özellikleri ile halk edebiyatı ürünlerinin sosyal hayatı yansıtıyor olması, halen üretilebilmekte oldukları gibi konular üzerinde duruluyor mu?” Halk edebiyatı ile ilgili araştırmalarda incelenen ürünün bu sahaya girip girmediği tespit edilmeye çalışılırken şu özellikleri taşıyıp taşımadığına bakmak gereklidir:

- a. Halka ait olmak
- b. Anonim olmak⁵
- c. Sözlü olmak
- ç. Geleneksel olmak
- d. Kalıplaşmış olmak
- e. Çeşitlenmiş (varyant, eş metin, benzer metin) olmak⁶

Ders kitaplarının büyük bir kısmında bu özelliklerden sadece bir kaçını belirtmekte, belirtilen özellikler hakkında da açıklamaya ve örneklere gidilmemektedir. Bu konuyla ilgili örneklerden biri aşağıda verilmiştir⁷:

Belge-1

Yukarıda belirtilen özellikler, halk şiirinin özellikleri üzerine yoğunlaşmış, nazım, nesir ve hem nazım hem nesir olan türlerin tamamını açıklayıcı olmaktan uzaktır. Böylece yazılı edebiyat geleneğinden ayrılan sözlü edebiyat ürünlerinin, ortaya çıkışı, yayılışı, anlatılışı, anlatıcıları, anlatma ortamları, anlatma kalıpları gibi belirleyici taraflarının da ders kitaplarında belirtilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Halk edebiyatı ürünleri, geleneksel yapılarını, halk arasında yüzyıllar boyunca kazandıkları devamlılıkla oluştururlar. Bu ürünler zengin bir sosyal ve kültürel tarihin bir kısmı yazıya geçirilmiş, bir kısmı ise yazıya geçirilmeden sözlü gelenekte anlatılmaya devam etmiş tanıklarındır. Karacaoğlan şiirleri değerlendirilirken âşığın yaşadığı konar göçer aşiret yaşantısının izleri değerlendirilmeli, koşmalarında veya semailerinde bu hayata dönük olan unsurlar tespit edilmelidir. Zira halk edebiyatı ürünleri, ortaya çıktıkları ve anlatıldıkları sosyal çevrenin duyusu, düşünüş ve inanış kalıplarını taşımalarıyla ön plandadır.

3. Sözlü Kültür / Edebiyat Ortamı

Halk edebiyatı ürünleri, büyük oranda “sözlü kültür ortamı”nın ürünleridir. Bunun yanı sıra, daha sonra ortaya çıkan “yazılı kültür ortamı” ile “elektronik kültür ortamı” da halk edebiyatı ürünlerinin ortaya çıkışı ve yayılışında önemli bir görev üstlenmiştir.⁸ Bu bağlamda, Türk edebiyatı içerisinde önemli bir yer işgal eden halk edebiyatı (anonim halk edebiyatı, tekke edebiyatı ve âşık edebiyatı) ürünleri ile ilgili metinlerin incelenmesine geçilmeden önce, tıpkı, halk edebiyatı ürünlerinin genel ya da ortak özelliklerinin öğretilmesinde olduğu gibi, zikredilen kültür ortamlarının genel özellikleri öğrenciye ayrıntılı bir şekilde anlatılmalıdır. Öğrenci, halk edebiyatı ürünlerinin hangi kültürel ortam ya da ortamlarda meydana getirilip yaşatıldığını, bu kültürel ortam ya da ortamların halk edebiyatı ürünleri üzerinde ne gibi değişiklikler yapabileceğini bilmek zorundadır. Bütün bunları bildiği takdirde, Yahya Kemal’in bir şiiriyle Karacaoğlan mahlaslı bir şiire hangi açılardan yaklaşması gerektiğini daha kolay kestirebilecektir.

Sözlü kültür / edebiyat ortamının özellikleri ve bu ortamın temsilcileri hakkında edebiyat kitaplarında verilen anlaşılması zor bilgiler, çoğunlukla “Edebiyatta İfade Tarzları” konusu altında değerlendirilen “Sözlü İfade” başlığı altında ve İslamiyet’ten önceki Türk edebiyatı konularında verilmektedir. Ayrıca sözlü edebiyatın anlatıcı profili hakkında herhangi bir bilgiye de rastlanmamaktadır. Destancı, masalcı, âşık, hikayeci âşık gibi konular üzerinde yok denecek kadar az durulmuştur. Sözlü ifade ve sözlü edebiyat ortamı birbiri içinde verilmiş; bu durum da konuyu iyice anlaşılmasız kılmıştır.

Anlatıcı etkeninin bir başka yönü üzerinde de durulmalıdır. Maniler değerlendirilirken manilerin anlatıcı kimliği üzerinde durulmalı, manilerin daha çok kadınlar tarafından söylenen bir sözlü edebiyat ürünü olduğu için aşk, gurbet, ayrılık, hasret gibi konuları yoğun olarak içerdiğinden bahsedilmelidir. Bu yolla sevda manileri ile diğer mani türleri karşılaştırılmalı; meslek manileri kapsamındaki davulcu manileri gibi örneklerle arasındaki anlatıcı / icra edici farklılıklarının manilerin muhtevalarında ne gibi değişikliklere sebep olduğu konusu aydınlatılmalıdır.

Bu bölümde sözlü edebiyat ortamı ile ilgili olarak üzerinde duracağımız bir diğer konu da mahlas yaygınlaşması veya karışması meselesidir. Sözlü anlatım ortamında ferdî ürünler ancak bünyelerinde bulunan mahlaslara göre bir takım şâirlere izafe edilmektedir. Söyleyişleri, toplum içinde kabul görmeleri ve etkileri ile etraflarında gelenek oluşturan âşıklar, yaygınlaşabilmekte, kullandıkları mahlaslar başka âşıklar tarafında da kullanılabilir. Bu konunun en güzel örnekleri Karacaoğlan, Yunus Emre ve Emrah gibi isimlerdir. Bu isimlerin sözlü edebiyat ortamı içinde nasıl değerlendirildikleri konusunu kısaca inceleyelim.

Âşık tarzı Türk şiiri ile ilgilenen herkesçe bilinen ve ders kitapları yazarları tarafından da bilinmesi gerektiği üzere, Karacaoğlan hakkındaki çalışmalar Fuat Köprülü ve öğrencisi Sadettin Nüzhet Ergun⁹ tarafından başlatılmış, yakın geçmişte ve günümüzde ise Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz, Şükrü Elçin, Saim Sakaoğlu ve Umay Günay gibi araştırmacılarca sürdürülmüştür. Köprülü ve Ergun tarafından yapılan değerlendirmeler, devrin bilimsel şartları dikkate alındığında sınırlı sayılabilecek tarihî ve kültürel malumata bağlı olarak ortaya konmuştur. Ancak ilerleyen süreç içerisinde konuya ilgi duyan Türkologlar, tarihi ve kültürel anlamda yeni kaynaklara ulaşmışlar ve o güne kadar mevcut olan bilgi ve görüşlere yenilerini eklemişlerdir. Bu son araştırmalar göstermiştir ki, âşık edebiyatı tarihinde Karacaoğlan mahlasını kullanan birden fazla âşık yaşamıştır.

Sözlü edebiyat ortamında mahlas benzerliklerinin ve değişikliklerinin sıkça karşılaşılan bir durum olduğu ve bu durum karşısında dikkatli olunması gerektiği, üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde akademisyenler tarafından öğrencilere sıklıkla hatırlatılmaktadır. Karacaoğlan gibi şöhretli ve mâhir bir âşığın mahlasının yaygınlaşması, bu özellik dikkate alındığında gayet doğal bir durum olarak karşılanmıştır. Son dönemde yapılan ve isimleri belirtilen araştırmacılara ait görüş ve tespitleri içeren çalışmalarda, ilki 16. yüzyılda, sonuncusu ise 19. yüzyılda yaşadığı düşünülen Karacaoğlan mahlaslı dört âşık tespit edilmiştir¹⁰.

Bu bilgiler ışığında edebiyat kitaplarımızda hâlâ 17. yüzyılda yaşadığına kesin olarak inanılan bir tek Karacaoğlan'ın varlığından bahsedilmesi, ders kitaplarımızın bilimsel tespit ve önerilerin çok gerisinde kaldığını göstermektedir. Küçük bir inceleme yapıldığı takdirde konuyla ilgili bilgilerin pek çok ders kitabında aynı plân ve ifade kalıpları ile verildiği dikkatlerden kaçmayacaktır.

Konunun bir diğer cehesi de, halk edebiyatının popüler isimlerini belli bir yere bağlama çabalarıdır. Anadolu'da Türk halkına mal olmuş isimlerin belli bir yere bağlanması yolunda pek çok örnek vardır. Nasrettin Hoca'nın Akşehir'e, Yunus Emre'nin Eskişehir'e, Dede Korkut'un Bayburt'a, Köroğlu'nun Bolu'ya mal edilmesi bunlardan yalnızca birkaç tanesidir. Oysa edebiyat tarihi araştırmalarında ilk sırayı rivayetlerin değil, tarihî ve kültürel malzemeler aldığı hatırlanmalıdır. Türk kültüründe kütleleşmiş isimlerin belli bir yere mal edilmelerine dönük çalışmaların da varlığı âşikârdır¹¹. Ancak bu türden çalışmaların pek çoğunun bilimsel ölçütlerden uzak, duygusal veya romantik yaklaşımlar taşıyan çalışmalar oldukları konunun uzmanları tarafından da sıklıkla ifade edilmektedir. Buna göre Nasrettin Hoca ile ilgili bilgi veren ve bilimsel araştırma yöntemlerinin ışığında hazırlanan çalışmalara bakıldığında, Anadolu'da Nasrettin Hoca'ya atfedilen fıkraların pek çoğunun Türkmen ve Uygur Türkleri arasında da anlatıldığı anlaşılabilir¹². Aynı durum Dede Korkut veya Köroğlu¹³ için de geçerlidir. Bütüncül bir edebiyat tarihinden bahsedebilmek ve genç nesilleri bu bütüncül düşünce ile yetiştirebilmek için doğru ve güncel olmasının yanı sıra popülerlik kaygısıyla hedefinden şaşmayan çalışmalara müracaat edilmelidir. Ayrıca, ders kitaplarında, halkın popüler isimleri kendi yaşadıkları yerlere bağlamak istemelerinin son derece doğal bir şey olduğu; fakat, kimi araştırmacıların hemşehricilik düşüncesiyle bu tür isimleri mutlaka belli bir yere bağlamaya çalışmalarının halk edebiyatı ürünlerinin genel ya da ortak özellikleriyle bağdaşmayacağı ifade edilmelidir.

4. Halk Şiirinde Biçim Unsurları (Birim, Kafiye)

Edebiyat kitaplarımızda çoğunlukla birbirinin aynı olan bakış açılarının yanı sıra az da olsa farklı bakış açıları taşıyan konular da vardır. Bu konulardan birisi de şiirin unsurları konusudur. Konu öncelikli halk şiirinde şekil unsurları bakımından değerlendirilecektir:

Nazım Birimi: Edebiyatın hangi geleneği içerisinde olursa olsun şiirin şekil incelemesi, aynı soruların cevabı aranarak yapılır. Şiirin şekil unsurları ile ilgili olarak cevaplanması gereken ilk soru, incelemeye esas olan şiirin nazım biriminin ne olduğudur. Okullarımızda

verilmekte olan edebiyat bilgileri içerisinde konuya nasıl yaklaşıldığını belirterek değerlendirmelerimizi yapacağız. Ders kitaplarında konunun genellikle nasıl ele alındığı ile ilgili bir örnek aşağıda verilmiştir:

Belge-2

Yukarıdaki alıntıda Türk şiirinde nazım biriminin gelişimi belirtilirken günümüz şiirinde “dize”nin nazım birimi olduğu belirtilmiştir. Bu husus, Eski Türk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı ürünleri için geçerli bir husustur.¹⁴ Halk edebiyatının nazım ürünlerinin icrasında nazım birimi olarak dizenin kullanılması gibi bir husus söz konusu değildir. Türk şiirlerinin nazım birimleri hakkında bilgi verilirken bu hususa mutlaka dikkat çekilmelidir.

Nazım Biçimi: Edebiyat ders kitaplarımızda nazım biçiminin tanımı yapıldıktan sonra Türk halk şiirinin nazım biçimleri genellikle şu şekilde belirtilmiştir:

Belge-3

Biraz aşağıda halk edebiyatının nazım biçimleri ve türleri hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Türk halk şiirinde tür ve şekil konularının problemler taşıdığı ve bunun sebebinin de sözlü aktarım ortamı olduğu halk edebiyatı uzmanları tarafından uzun yıllardır belirtilen bir konudur. Örneğin mani biçiminde söylenen bilmecelelerin veya tekerlemelerin varlığı aşıkardır. Konunun anlaşılması bakımından mani nazım biçimiyle söylenmiş bir bilmece örneğine yer veriyoruz:

Gökten indi şah gibi

Kuruldu padişah gibi

Serildi hasır gibi

Sürüldü esir gibi

Konuyla ilgili bir diğer örnek de âşık tarzı Türk şiirinin türleri içinde bulunmaktadır. Koşma tarzında yazılan çok sayıda destan örneği vardır. Bunları, bazı ders kitaplarında söylendiği gibi “tarihi konulara temas eden koşmalar” şeklinde anlatmak yerine, koşma tarzında söylenmiş destanlar şeklinde anlatmak, sözlü edebiyatın şiir örneklerinde görülen tür ve şekil problemi karşısında en doğru ifade olacaktır.

Bu tür örnekler dikkate alındığında ve öğrencilerin bu örnekleri hangi nazım biçimi ile karşılayacaklarına karar veremedikleri anda başvuracakları ders kitabında bu konuya dönük bir bilginin bulunmaması eğitim-öğretim araçlarını etkisiz kılmaktadır. Konuyu bilen bir öğretmenin ders içerisinde yapacağı açıklamalar bir nebze de olsa belirsizliği ortadan kaldırmaktadır.

Kafiye: Bu bölümde şu sorunun cevabı aranacaktır: Halk şiirindeki kafiye (uyak) ile yazılı edebiyattaki (Divan şiiri ve modern Türk şiiri) kafiye anlayışı arasındaki farklar doğru ve yeterli bir şekilde belirtilmiş mi, kafiye çeşitleri doğru anlatılmış mı, verilen örnekler ihtiyacı karşılıyor mu?

Ders kitaplarımızın büyük bir kısmında kafiyenin tanımı ve çeşitleri ile bilgiler bir bölüm halinde yer almakta ve birbirine benzer unsurları içermektedir. Bu bilgiler yazılı ve sözlü edebiyat ayrımı yapılmadan edebiyatın bütün alanlarını kapsayacak mahiyette sunulmuştur. Yazılı kültür ortamının ürünü olan “Divan Şiiri” ile “Modern Türk Şiiri”nde kafiye ağırlıklı olarak göz içindir. Sözlü edebiyat geleneği içerisinde ortaya konulan manzum eserlerde kafiye anlayışı çoğu zaman fonetik kafiye olarak adlandırdığımız işitsel bir kafiye anlayışıdır. Yani irtical ve sözlü aktarım gibi etkenlerle halk şâirleri işitme organımızda benzerlik uyandırabilecek seslerle (harfler değil) kafiye oluşturabilmektedir. Yani ses yolunda çıkışları itibari ile yakın olan sesler de kafiye oluşturabilmiştir. Sözlü gelenekte, anlamın biçimden önde geldiği gerçeği de dikkate alındığında bu durum geleneğin bir özelliği gibi kabul görmüştür. Konunun daha iyi anlaşılması açısından aşağıda iki örneğe yer verilmiştir:

Eyerleyip kır atıma binmeden

Alayları bölük bölük bölmeden

Bolu şehri ateşlere yanmadan

Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi (*Köroğlu*)

Göğüs gerek arka verek dağlara

Hızmat edek bahçalara bağlara

Şöhret vermek için nice illere

Burda sana devlet gerek sur gerek (*Köroğlu*)

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun “zayıf kafiye” veya “eksik kafiye” olarak adlandırdığı bu tür kullanımlar hakkında edebiyat kitaplarımızda bilgi verilmemekte; ancak yukarıda verdiğimiz örneklere benzer örnekler kitaplarda yer alabilmektedir¹⁵.

Yeşil başlı gövel ördek,
Uçar gider göle karşı.
Eğricesin tel tel etmiş,
Döker gider yâre karşı.

Telli turnam yükün gelir,
İnci mercan yükün gelir,
Elvan elvan kokun gelir;
Yâr oturmuş yele karşı.

Şahinim var bazlarım var,
Tel alışkın sazlarım var,
Yâre gizli sözlerim var,
Diyemiyom ile karşı.

Fâni Karac'oğlan fâni,
Veren alır tatlı canı.
Yakışmazsa öldür beni,
Yeşil bağla ala karşı.

Belge-4

Ders kitaplarında verilen bu tarzda örnekleri kafiye bakımından incelemeye çalışan öğrencilerimiz, gramatikal kafiye anlayışı ile meselenin içinden çıkamamakta, dolayısıyla bu konuda da iş öğretmene kalmaktadır. Bu ise, sözünü ettiğimiz kafiye anlayışı ve daha pek çok

güncel bilimsel tespiti takip etmekten uzak, kendisinde mevcut olanlarla bilgilendirmeyi, güncellenen bilgilerle bilgilendirmeye tercih eden bir eğitimci anlayışı ile zor olacaktır.

5. Halk Edebiyatının Kolları, Biçimleri ve Türleri:

Bu bölümde cevabı bulunmaya çalışılacak soru şudur: Halk edebiyatının kolları (dalları), biçimleri ve türleri doğru bir şekilde isimlendirilip sınıflandırılabilmiş ve açıklayıcı bilgiler yeterli ve doğru bir şekilde verilmiş midir?

Ders kitaplarının büyük bir bölümünde halk edebiyatının kolları (anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı, tekke-tasavvuf edebiyatı) ve bu kollar içinde değerlendirilen türler, ilgili bölümlerde tablolar biçiminde gösterilmiştir. Aşağıda bir örneğine yer verdiğimiz bu tabloların çoğunluğu, türlerin yapısal özelliklerini değil bu türlerin anonimliklerine veya ferdiliklerine göre oluşturulmuştur.

Belge-5

Yukarıdaki örnekte Türk halk edebiyatının kolları ve türleri ifade biçimleri (nazım biçimleri) bakımından sınıflandırılmamıştır. Anonimlik ortak özelliğinden hareketle mani ve masal türleri bir arada verilmiştir. Oysa mani ve masal türleri, ifade tarzları bakımından farklılıklarıyla da değerlendirilmeli, halk edebiyatı ürünlerinin üç farklı ifade tarzıyla birlikte işlediği belirtilmelidir. Türk halk edebiyatı ürünlerinin kollara, nazım biçimleri ve türlere (işledikleri konulara) göre şu şekilde sınıflandırmak, halk edebiyatı ürünlerinin öğretilmesi bakımından çok daha yararlı olacaktır¹⁶:

1) Anonim Halk Edebiyatı

A) Nazım Biçimleri

Mani

B) Türler

a) Nesir Türler

Mit

Efsane

Masal

Destan

Halk Hikayesi

Fıkra

Atasözü ve Deyim

Alkış-Kargış

Halk Tiyatrosu (Köy Tiyatrosu, Orta Oyunu, Karagöz)

b) Nazım Türleri

Mani

Türkü

Ağıt

Ninni

Tekerleme

Bilmece

2) Âşık Edebiyatı

A) Nazım Biçimleri

a) Heceli Nazım Biçimleri

Mani

Koşma

Destan

b) Aruzlu Nazım Biçimleri

Divan

Selis

Kalenderi

Satranç

Vezen-i Aher

B) Nazım Türleri

Güzelleme

Koçaklama

Taşlama

Ağıt

Varsağı

Semai

Destan

3) Tekke-Tasavvuf Edebiyatı

A) Nazım Biçimleri

a) Hece Ölçüsüne Bağlı Nazım Biçimleri

Mani

Koşma

Destan

b) Eski Türk Edebiyatına (Divan Edebiyatına) Bağlı Nazım Şekilleri

Kaside

Mesnevi

Murabba

Kıt'a

Tuyuđ

Terci-i Bend

Terkib-i Bend

Müstezad

B) Türler

Allah Hakkında Yazılan Türler

Tevhid

İlahi

Münacaat

Esmâ-i Hüsnâ (Esmâ-i Şerife)

Peygamber Hakkında Yazılan Türler

Na't

Gevhername

Dolapname

Siretü'n-Nebi

Mucizat-ı Nebi

Hicretname

Miracname

Mevlid

Hilye

Din ve Tasavvuf Büyükleri Hakkında Yazılan Türleri

Medhiye

Mersiye

Maktel-i Hüseyin

Dinî İnançlar ve Tasavvufi Düşüncelerle İlgili Yazılan Türler

Vücutname

Nasihatname

İbretname

Faziletname

Fütüvvetname

Gazavatname

Mansurname

İstihracname

Nevruziye

Tahassürname

Tarikatname

Nutuk

Hikmet

Devriye

Şathiye

Mededname

Düvaz

Ders kitaplarında anonim ürünlerin özellikleri verilirken bu özelliklerin sözlü olduklarından bahsedilmiş; ancak, bu özellikten ötürü değişebilir, kısalabilir ve anlatıldığı bölgelerin mahallî ağız özelliklerine uyabilir olması konusu üzerinde hususlar genellikle durulmamıştır. Böyle olunca da incelenen bir mani örneğini kendi yörelerinde az çok değişik şekillerde duyan veya

bilen öğrenciler bu durumu anlayamamakta, örneklerin farklı olduğu düşüncesi üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Aynı durum ferdî ürünler olan âşık edebiyatı ürünlerinde de görülebilmektedir. Bir âşığa ait olduğu düşünülen koşma örneği, küçük farklılıklarla başka bir âşığın mahlasını taşıyacak biçimde gelenekte yaşayabilmektedir. Anonim ürünlerdeki çeşitlenme, ferdî halk edebiyatı ürünlerinde de mahlas yaygınlaşması ve karışması şeklinde gözlemlenebilmektedir. Örneğin “Elif” redifli çok sayıda ilâhî veya semâî örneği vardır. Bunlardan en meşhuru Yunus Emre’ye ait olduğu düşünülen ilâhîdir.

İncecikten bir kar yağar

Tozar Elif Elif diye

Deli gönül abdal olmuş

Gezer Elif Elif diye

şeklinde olan bu şiirin aynı zamanda Karacaoğlan’a ait bir semâî olarak kaynaklarda yer alması anlattığımız konuyu açıklayıcı mahiyettedir¹⁸.

Bu durum mahlas karışıklıkları ve değişiklikleri ile açıklanacağı gibi gelenekte beğenilen bir şiirin sahiplenilmesi şeklinde de açıklanabilir. Ayrıca, halk şiiri ürünlerinde ana iskeleti “kafiye+redif” oluşturduğu için şâirler, birbirine benzer şiirler ortaya koyabilmektedirler. Bu konu da yeni kitapların âşık edebiyatı ile ilgili bölümlerinde belirtilmesi gereken hususlardan birisidir.

Bu bölümde üzerinde duracağımız son husus halk edebiyatı türlerinden destan ile ilgili olacaktır. Yukarıdaki sınıflandırmada, hem anonim halk edebiyatı türü, hem âşık ve tekke-tasavvuf edebiyatı nazım şekli ve türü olarak gösterdiğimiz “destan” teriminin ders kitaplarının büyük bir bölümünde epik destan anlamı üzerinde durulmakta, âşık edebiyatının destan türü ile ayrılan veya benzeyen yanları belirtilmemektedir. Destan teriminin tasnifler içinde ayrı ayrı başlıklar altında verilmesi yeterli olmamakta, konuyla ilgili bölümlerde bu farklılıklar üzerinde durma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır¹⁹. Konuya bu tarafla yer veren kitaplardan birinden alınan bölüm şöyledir:

Belge-6

6. Halk Edebiyatının Kaynakları

Türk halk edebiyatı kaynakları sözlü ve yazılı kaynaklar olmak üzere iki başlık altında değerlendirilmektedir. Sözlü kültür ortamında teşekkül ettirilen ve aktarımı sözlü iletişim ortamında yapılan halk edebiyatı ürünlerinin en temel kaynağı, sözlü kaynaklardır. Sözlü metinleri yaratanlar, icra edenler, nakledenler, araştırmacılarca “sözlü kaynaklar” ya da “kaynak kişiler” olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda sözlü kaynaklar, sözlü edebiyat ile ilgili tespitlerin yapılması sırasında sözlü kültür unsurlarının derlenebileceği, ya da bu yolda

bilgilerin alınabileceği çocuğundan gencine, orta yaşlısından ihtiyarına, köylüsünden şehirlisine, sanatkarından heveslisine kişi ve topluluklardır.

Sözlü edebiyatla ilgili tespitlerin yapılabileceği metinler, yalnızca sözlü kaynaklardan temin edilmemekte, yazılı kültürün egemen olmaya başladığı dönemlerden itibaren kaleme alınan eserlerden de temin edilebilmektedir. Yazılı kaynaklar olarak adlandırabileceğimiz bu yazılı eserler genellikle şöyle sıralanmıştır:

Çin kaynakları (tarihleri)

Orhun ve Yenisey Abideleri

Eski Uygur Metinleri

Kutadgu Bilig

Divânü Lügat'it-Türk

Codex Cumanicus

Atabetü'l-Hakâyık

Dede Korkut Kitabı

Tarih Kitapları (*Câmiü't-Tevârih, Târih-i Cihân-güşâ vb.*)

Masal Kitapları (*Sinbadnâmeler, Binbir Gece Masalları, Ferec Bade'ş-Şidde, Muhayyelât vb.*)

Fıkra Kitapları (*Letâifnâmeler vb.*)

Atasözü Kitapları (*Pendnâme, Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye vb.*)

Cönkler ve Mecmualar

Şâirnâmeler

Menâkıpnâmeler

Destan Kitapları/Nâmeler (*Battalnâmeler, Dânişmendnâmeler vb.*)

Seyhatnâmeler

Mesneviler

Surnâmeler

Fetvâlar20

Bilimsel bir araştırmanın konusu ve sınırları tespit edilirken, ilk olarak bu alanla ilgili kaynaklar tespit edilir. Bilimin evrensel ölçütlerinden birisi olarak kabul edilen bu konuya ders kitaplarımızın istisnaları dışında büyük bir kısmının hazırlanması sırasında gereken önem verilmediği anlaşılmaktadır. Ders kitaplarımızda, edebiyatın diğer alanlarında olduğu gibi sözlü edebiyat alanında da kaynaklar meselesi üzerinde durulmamıştır. Yukarıda sözü edilen yazılı kaynakların pek çoğunun isimleri, başka bir sebeple bile olsa kitaplarda bulunmamaktadır.

7. Sonuç

Bu çalışmada halk edebiyatı (sözlü edebiyat) ürünlerine, edebiyat dersi kitaplarında ne şekilde yer verildiği meselesi, kısıtlı bir biçimde ele alınabilmiştir. Tespit etmeye çalıştığımız aksaklıklara ve eksikliklere benzer başka unsurları, edebiyatın bütün dallarında görmek mümkündür. Üniversitelerimizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinden mezun olup, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki orta öğretim kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yapmaya başlayan genç öğretmenlerimiz, uzun süredir okutulmakta olan ders kitaplarının atıllığı sebebiyle, edindikleri güncel ve yeterli sayılabilecek bilgileri kullanamamışlar; sözlü edebiyat konuları da dahil olmak üzere diğer bütün alanlarda adeta yeniden bilgilenme sürecine girmişlerdir. Öğretmenlerimiz aldıkları eğitimle, vermek durumunda kaldıkları eğitim arasındaki uçurumu, kapatmak için bir süre gayret göstermekte, ancak zamanla bu mücadelelerinden vazgeçmektedirler. Bu gelişmeler ışığında güncellenen edebiyat programı bir an önce ders kitaplarının hazırlanması noktasında hassasiyetle yürürlüğe konmalıdır. Bu yolla özelde, orta öğretim kurumlarımızdan eksik ve artık geçerliliğini yitirmiş bilgilerle mezun olan ve üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı veya Türkçe bölümlerinde okumaya hak kazanan öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ortadan kalkacak, öğretmenlerimiz üniversitelerde edindikleri bilgileri uygulama şansı yakalayabilecek; genelde ise Türk millî eğitiminin hedeflerine ulaşmak konusunda önemli mesafeler kat edilmiş olacaktır.

Bu konudaki diğer önerilerimiz şöyledir:

1) Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve üniversiteler tarafından ortaklaşa sempozyumlar düzenlenmeli, bu sempozyumlarda “Halk Edebiyatı”, “Divan Edebiyatı” ve “Yeni Türk Edebiyatı” sekiyonları oluşturulmalı, akademisyenlerin edebiyat dersi kitaplarıyla ilgili tespitlerine ve bu tespitlere dönük önerilerine yer verilmelidir.

2) Edebiyat dersi öğretmenlerinin buldukları bölgelerin yakınlarında düzenlenen halk kültürü araştırmaları ile ilgili sempozyum, panel, konferans gibi bilimsel etkinliklere en azından dinleyici olarak katılım sağlamaları yolunda çalışmalar yapılmalı, bu tür faaliyetlere katılmak isteyen öğretmenlerin önündeki bürokratik ve kişisel engeller (izinler, yolluklar, görevlendirmeler, öğretmenliğin sınıf doldurmaktan ibaret olduğunu iddia eden gayri ciddi idareci yaklaşımları) ortadan kaldırılmalıdır.

3) Halk edebiyatı ile ilgili çalışmalar halen devam etmektedir, gelecekte de devam edecektir. Bu çalışmalar doğrultusunda ortaya yeni bulgu ve sonuçlar çıkabilecektir. Bu

sebeple ders kitaplarında yer alan halk edebiyatı konuları diğer konularla birlikte her beş yılda bir güncellenmelidir.

4) Özel yayınevlerinin veya Millî Eğitim Bakanlığı'nın oluşturduğu kitap yazım komisyonlarında görev alacak yazarların, halk edebiyatı ile ilgili yetkin dergileri takip etmeleri, alanla ilgili olarak düzenlenen bilimsel toplantılara katılmaları yolunda şartlar getirilmelidir. Ders kitaplarının hazırlanmasında öncelik, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nın muhtelif bilim dallarıyla eğitim bilimleri alanında lisans üstü eğitim görmüş öğretmenlere verilmelidir. Eğer bu mümkün değilse, ders kitaplarını hazırlayanlar arasında en az bir lisans üstü eğitim görmüş öğretmenin bulunması sağlanmalıdır.

5) Hazırlatılan kitaplar, bakanlığımızca değerlendirilirken yalnızca müfredata uygunluklarına göre inceleniyorlarsa şayet, bilimsel ve güncel yeterliliklerine göre de değerlendirilmelidir. Çoğu özel yayınevinin, maliyet hesaplarını bahane göstererek hazırladıkları kitapları akademik danışma kurullarına inceletmedikleri yayımladıkları kitaplardan anlaşılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı yeni müfredat bağlamında hazırlanacak yeni kitaplarda yayın evlerine böyle bir zorunluluk getirmelidir. Alanında uzman sıfatını elde etmemiş yazarların hazırladıkları kitaplar, akademik danışma kurullarına sevk edilmeli, bu kurullardan alınan kapsamlı raporlar kitapların sonuna eklemeli, öğrencilerin, velilerin ve meraklılarının bilgilerine sunulmalıdır. Konuya hassasiyet gösteren bakanlığımız, özel yayın evleri tarafından pazar payı elde etmek için ucuza mal edilen ve neredeyse biri diğerinin kopyası olan ders kitaplarını mı, yoksa ciddi bir çalışmanın sonucu olan ve yeterliliği belgelenmiş olan ders kitaplarını mı tercih edecektir? Aynı hassasiyet, bakanlığımız tarafından görevlendirilen öğretmenlere hazırlatılan ders kitapları için de gösterilmeli, böylelikle eleştirilen bir yapının dışında kalınması sağlanmalıdır.

Kaynakça

Artun, Erman (2004). **Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara

Başgöz, İlhan (1986). "Kaç Karac'oğlan Var?", **Folklor Yazıları**, İstanbul.

Başgöz, İlhan (1992). **Karac'oğlan**, İstanbul.

Çobanoğlu, Özkul (1999). **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yay., Ankara.

Çobanoğlu, Özkul (2000). **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Akçağ Yay., Ankara.

- Dilçin, Cem (1995). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 3. b., Akçağ Yay., Ankara.
- Duymaz, Ali (2002). **İrfanı Arzulayan Sözler-Tekerlemeler**, Akçağ Yay., Ankara.
- Düzgün, Dilaver, (2004). "Âşık Edebiyatı", **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı** (ed. M. Öcal Oğuz), Grafiker Yay., Ankara, s. 169-212.
- Eker, Gülin Ö (2004), "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı", **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı** (ed. M. Öcal Oğuz), Grafiker Yay., Ankara, s. 315-330.
- Ekici, Metin (2004). **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yay., Ankara.
- Ekici, Metin (2004). **Türk Dünyasında Köroğlu**, Akçağ Yay., Ankara.
- Elçin, Şükrü (1997). "Halk Edebiyatında Kaynaklar Meselesi ve XVI. Asır Ozanı Karacaoğlan", **Halk Edebiyatı Araştırmaları I**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1927). **Karacaoğlan**, Konya.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1928). "Karacaoğlan'a Dair", **Halk Bilgisi Mecmuası**, S. 1, s. 131-132.
- Günay, Umay (1992). **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay., Ankara.
- Günay, Umay (1993). "XVI. Yüzyıl Saz Şâiri Rumelili Karacaoğlan", **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay., Ankara.
- Günay, Umay (1993). "XVII. Yüzyıl Saz Şâiri Çukurova'lı Karacaoğlan", **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay., Ankara.
- Kaya, Doğan (2002). **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yay., Ankara.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1914). "Saz Şâirleri", **İkdam**, S. 3-4-6, s. 3.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1918). "Birkaç Varsağı", **Yeni Mecmua**, C. 2, S. 31, s. 96.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1927a). "Karacaoğlan", **Hayat**, C. 2, S. 41, s. 2-3.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1927b). "Kitâbiyât tahlil ve tenkidleri: (Karacaoğlan)", **Türkiyat Mecmuası**, S. 2, s. 502-503.
- Oğuz, M. Öcal (2004). **Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam**, Akçağ Yay., Ankara.
- Oğuz, M. Öcal (ed.) (2004). **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara.

- Oğuz, Öcal (2000). **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Akçağ Yay., Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (1990). "Saz Şâirinin Kural Anlayışı", **Erciyes**, C. 13 S.149, Mayıs, s. 11-12.
- Sakaoğlu, Saim (1991). "Halk Edebiyatında Kafiye Meselesi", **IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri / 11-13 Mayıs 1989 Eskişehir**, Eskişehir, s. 301-305.
- Sakaoğlu, Saim (1999). "Âşık Edebiyatında Yarım Kafiye Den Daha Zayıf Kafiye Var mıdır?", **I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Balıkesir, s. 99-105.
- Sakaoğlu, Saim (2004). **Karacaoğlan**, Akçağ Yay. Ankara.
- Yıldırım, Dursun (1998). **Türk Bitiği**, Akçağ Yay., Ankara.

SOME IDENTIFICATION AND SUGGESTIONS ABOUT

PUBLIC LITERATURE (ORAL LITERATURE)

SUBJECTS IN LITERATURE COURSE BOOKS

Mustafa AÇA*

Abstract

It is given importance to national language and literature when the national education programmes of the developed countries is considered European education programmes which are taken as a model in preparing education programmes in general process their language and literature with it's past and today in a totalitarian approach. Integration to European education programmes and to standerize the education methods and techniques nowadays, it is aimed to prepare modern scientific education programmes which are completely based on knowledge and inquiry.

It will be discussed in this study that how the oral literature subjects forming one of the important parts of literature were processed in past and now these oral literature subjects should be processed in a scientific and modern way by the help of new approachs and studies which are important in our daytime.

Key Words: Literature, oral literature, national education, culture, tradition

* Öğr.Gör.; Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1 "Türk Millî Eğitiminin Temel Amaçları" 1739 Sayılı kanunda belirtilmiş olup, 24.06.1973 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

2 Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 14.07.2005 tarih ve 197 sayılı kararı ile açıklanan ve yürürlüğe konan edebiyat dersinin amaçları, toplam yirmi madde olarak belirtilmiştir.

3 Türk halk edebiyatının Türk edebiyatı içerisindeki yeri hakkında tespitlerde bulunulurken şu kaynaklar tarafından aktarılan bilgiler mutlaka dikkate alınmalıdır: Umay Günay (1992), Mehmet Aça-A. Müge Ercan (2004).

- 4 Anılan türler, değişen kültürel ve sosyal yapıya uyum sağlayarak Türk toplumunun sözlü ürünleri içinde atasözü, ağıt, koşma, destan gibi isimlerle varlıklarını sürdürmüşlerdir.
- 5 Halk edebiyatı ürünleri içerisinde değerlendirilmesi konusunda farklı görüşlerin bulunduğu “Âşık Edebiyatı” ürünleri ferdi karakterdedir. Çalışmanın hacmi düşünülerek bu konuya yeri geldikçe kısaca değinilecektir.
- 6 Halk edebiyatı ürünlerinin ortak ya da genel özellikleri için şu kaynaklardan yararlanılmalıdır: Dursun Yıldırım (1998), Metin Ekici (2004b).
- 7 Bu örnekte sadece metin merkezli yazılı edebiyat anlayışına dönük bir sıralama söz konusudur. Sözlü edebiyatın devamlılığı, anlatıcı ve dinleyici ortamı, anlatıcı özelliği, vb. gibi pek çok konu belirtilmemiştir.
- 8 Öğrenciler, ders kitaplarında, zikredilen kültür ortamları hakkında bilgilendirilirken şu kaynaklardan mutlaka yararlanılmalıdır: Özkul Çobanoğlu (1999), Özkul Çobanoğlu (2000); Dilaver Düzgün (2004); Gülin Öğüt Eker (2004).
- 9 Bu iki araştırmacı tarafından yapılan çalışmalardan bazılarını konuya ilgi duyanlar için şu şekilde belirtebiliriz: Mehmet Fuad Köprülü (1914), (1918), (1927a), (1927b), Sadettin Nüzhet Ergun (1927), (1928).
- 10 Konuyla ilgili olarak bk; İlhan Başgöz (1986), (1992); Umay Günay, (1993a), (1993b); Şükrü Elçin, (1997); Saim Sakaoğlu (2004).
- 11 Bu tarzda çalışmaların büyük çoğunluğu ilgili il veya ilçelerin belediyeleri veya çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından kültür turizmine dönük ekonomik kaygılarla finanse edilen çalışmalardır.
- 12 Nasrettin Hoca fıkralarının araştırılması konusuna günümüz halk edebiyatı araştırma yöntemleri bağlamında yeni bir bakış açısı getirmeye çalışan bir çalışma için bk; Öcal Oğuz (2000).
- 13 Köroğlu'nun Türk dünyasındaki izleri ile ilgili olarak bakınız: Metin Ekici (2004a).
- 14 Konu hakkında bk; Cem Dilçin (1995).
- 15 Saim Sakaoğlu'nun konuyla ilgili tespitleri için bk; Saim Sakaoğlu, (1990), (1991), (1999).
- 16 Halk edebiyatının kollarını, nazım biçimlerini ve türlerini içeren bu son derece kapsamlı sınıflandırma, M. Öcal Oğuz'un editörlüğünde hazırlanmış olan **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı** (2004) adlı çalışmadan alınmıştır.
- 17 Son dönemlerde anonim halk şiiri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar içerisinde en dikkat çekici olanı için bk; Doğan Kaya (2002).

- 18 Yunus Emre ile Karacaoğlan'ın hayatı algılayışları, efsanevî özellikler de taşıyan yaşam öyküleri ve dahası ahiret konusundaki düşüncelerindeki farklılıklar dikkate alındığında konu daha anlamlı bir hal almaktadır.
- 19 Âşık edebiyatında destan türü hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Özkul Çobanoğlu (2000).
- 20 Konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma için bk; M. Öcal Oğuz (ed.) (2004).